

Redefiniranje razvoja

V času, ko se “svobodna trgovina” eksponentno razširja po vsem svetu in se hegemonija kapitala ob podpori ideologije rasti in razširjanja zdi zagotovljena, se zdi zavzemanje za kritično analizo temeljnih predpostavk “razvoja” jalovo početje. Vendar brez te kritike ni mogoče doumeti paradoksnosti ekonomskega modela rasti-ali-umri v dobi zmanjkovanja resursov in zloveščega upadanja kvalitete okolja. Ekološke krize, s katerimi se soočamo v naših lokalnih skupnostih in tudi na globalni ravni, lahko razumemo le kot rezultat industrijskega kapitalizma in tradicionalnih modelov razvoja. Poleg tega je te krize treba razumeti kot družbene krize, ki izhajajo iz družbe, iz naše držbe drug do drugega ter naših medsebojnih razmerij, ne iz ne-človeške narave. Vsaka pristna rešitev “uganke razvoja” se mora torej lotiti obojega, problematičnosti modela industrijskega kapitalizma in družbe, katere produkt je.

Sodobni modeli razvoja predpostavljajo integracijo “nerazvitih” držav in skupnosti v globalni trg in s tem rast gospodarske blaginje ter postopno zmanjševanje razlik v življenjskem standardu med Severom in Jugom. Taka preobrazba zahteva ogromen priliv kapitala za izboljšanje infrastrukture, ponavadi z mednarodnimi posojili, in obsežnih investicij multinacionalnih korporacij za

* Članek je bil sredi devetdesetih let objavljen v mednarodni reviji politične ekologije, *Society and Nature* (let. 3, št. 3, str. 117–128 na www.inclusivedemocracy.org/journal), dostopen pa je tudi na <http://www.social-ecology.org/>. Daniel Chodorkoff je, skupaj z drugimi pomembnimi teoretiki razvoja, socialne ekologije, teorije svetovnih sistemov, anarhizma, emancipatoričnih gibanj ipd., v uredniškem odboru te revije. Je urbani antropolog in aktivist, ki z epistemologijo socialne ekologije proučuje razvoj skupnosti, utopične študije, politično ekologijo, anarhistično teorijo in zgodovino ter radikalno izobraževanje. V začetku sedemdesetih let je ugotovil, da Bookchin živi v Vermontu, zato ga je povabil na svojo univerzo, kjer se je Bookchin kasneje tudi zaposlil. Od leta 1972 sta snovala idejo o Inštitutu za socialno ekologijo, ki sta jo pričela uresničevati leta 1974. Chodorkoff je doktoriral iz kulturne antropologije na New School for Social Research Graduate Faculty. Njegova aktivnost se je vse od šestdesetih let kazala v protinuklearnem gibanju, anarhističnem gibanju, protibioteknoloških gibanjih, protivojnih gibanjih, gibanjih za socialno pravičnost, ekoloških gibanjih itn. Predaval je na več kot 75 fakultetah, univerzah ter bil med akterji gibanj po vsem svetu. Prav tako je član Inštituta za anarhistične študije. V svojih delih se osredotoča na odgovore, kako doseči ekološko družbo, ki bi jo definirali de-centralizacija, nehierarhičnost oz. horizontalnost in neposredna demokracija. (op. p.)

pridobivanje resursov in ustvarjanje industrije ter delovnih mest. Rezultati tega pristopa k razvoju so bili pogosto katastrofalni: razvijajoča se območja je pahnil v dolgove, revščino in kulturni razkroj zaradi uničenja lokalnih kultur in gospodarskih sistemov ter povzročil ekološko opustošenje.

Ta pristop k razvoju navadno namesto k ustvarjanju stabilnega srednjega razreda, ki bi se pridružil razredu ohromelih potrošnikov, ki krepijo prvi svet, vodi k dvodelni ekonomiji, ki jo sestavlja majhna skupina zelo bogatih in velika množica zelo revnih. Ta trend so v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki dobro dokumentirali različni avtorji, kot so Ted Trainer (*Developed to Death*), Lloyd Timberlake (*Africa in Crisis*), Vandana Shiva (*Staying Alive*) in Rigoberta Menchu (*I, Rigoberta Menchu*). Medtem ko splošno "bogastvo" planeta dramatično raste, se vedno več tega bogastva koncentrira v rokah vse manjšega števila ljudi. *The Nation* (19. 12. 1994) piše, da je na svetu trenutno 358 milijarderjev (med katerimi je tudi presenetljivo število tistih iz držav tretjega sveta), ki so lastniki premoženja z neto vrednostjo okrog 760 milijard dolarjev. Njihovo premoženje je večje kot neto vrednost premoženja najrevnejših 45 odstotkov svetovne populacije!

Če želimo doseči ekološko družbo, nam analiza iz perspektive socialne ekologije kaže, da moramo odločno zavrniti sedanje modele razvoja. Dejansko je temeljno redefiniranje "razvoja" pogoj za preživetje planeta. Kako torej socialna ekologija definira razvoj? V čem se ta definicija bistveno razlikuje od tradicionalnega pristopa? In s katerimi sredstvi lahko nova definicija doseže vplivnost v svetu? Na naslednjih straneh je predstavljen sklop tem, ki se jih moramo lotiti, če želimo redefinirati razvoj. Ne gre za shematično predstavitev, temveč za sugestije, katerih uresničevanje bo v različnih delih sveta različno. Vsekakor pa morajo biti v najglobljem pogledu neustrašno utopične, kot je pokazal veliki mislec socialne ekologije, Murray Bookchin. Utopična misel danes ne zaheva opravičila. Redkokdaj v zgodovini je bilo tako pomembno črpati iz imaginacije, da bi ustvarili radikalno nove alternative za resnično vse vidike vsakdanjega življenja.

KVALITETA VERSUS KVANTITETA

Da je večje tudi boljše, je temeljna predpostavka tradicionalnih modelov razvoja. Gigantski centralizirani projekti, ki zahtevajo močne prilive kapitala, požrejo veliko večino porabljenega denarja, uspeh pa se navadno meri s kvantitativnimi merili (povečanje bruto družbenega proizvoda, proizvodnja po delavcu, dohodek na prebivalca itn.). Kvantitativna merila lahko pokažejo trende na ravni države, prav gotovo pa nam ničesar ne povedo o vplivu teh oblik razvoja na življenje ljudi. Brez temeljitega razumevanja družbenega konteksta,

v katerem so bile take statistike proizvedene, je dejansko mogoče napačno razumevanje pomena razvoja za življenje ljudi. Trainer opozarja, da je kljub veliki odstotni rasti bruto družbenega proizvoda v vseh razvijajočih se državah "rast prihodkov najrevnejših 520 milijonov ljudi v teh državah najverjetneje povprečno okrog 73 odstotkov na leto."¹

Take številke so lahko zavajajoče tudi na Severu. Od poznih sedemdesetih let se na primer v Združenih državah Amerike kaže stalen porast bruto družbenega proizvoda, dramatično izboljševanje produktivnosti dela ter majhna rast dohodka na prebivalstvo. Vendar so se dejanske izplačane plače zmanjšale, število ljudi, ki živijo v revščini, pa se je povečalo. Takšna je cena napredka v sistemu, v katerem vse bolj prevladuje miselnost, ki delegitimira in degradira prav vse, kar je v napoto profitu.

Socialnoekološki pogled na razvoj je kvalitativen, ne kvantitativen. Zahteva zastavitev popolnoma drugačnega niza vprašanj. Tradicionalni indeksi ne ponujajo okvira, primernega za analizo kvalitativnih učinkov. S tem ne mislim le na vpliv razvoja na okolje, ki ga nekateri "trajnostni" modeli razvoja tudi kvantificirajo, ampak predvsem na vpliv razvoja na kvaliteto življenja (povezave in odnosi med ljudmi, družinske in sorodstvene vezi, občutek skupnosti, vzdrževanje družbene kohezije in drugi kriteriji, ki jih je težko meriti). To so odločilna področja, ki jih je treba oceniti. Splošno merilo uspeha mora biti razvoj višje kvalitete življenja, pri tem je ekonomska sestavina le eden od vidikov.

Kvalitete življenja ni lahko kvantificirati. Vendar pa mora biti razvoj osredotočen na zagotavljanje zadovoljevanja temeljnih potreb ljudi, kot so ustrezna hrana in bivališče, kot tudi vse tisto, kar je neotipljivo in se zrcali v senzibilnosti. Blaginja nedvomno zahteva določeno stopnjo gospodarske varnosti, vendar pa v večji meri temelji na občutku socialne in kulturne varnosti. Povezana skupnost in pravična porazdelitev tudi skromnih sredstev lahko pogosto prispevata več k uresničevanju ekonomskih, socialnih in duhovnih potreb posameznika kot pa porast dohodka. Ta poudarek dobro ponazarja uspeh najrevnejše države v Indiji, Kerale, ki je s procesom razvoja na temelju prerazdelitve notranjih virov uspela doseči najvišji delež pismenosti v Indiji (70 odstotkov v primerjavi s 36 odstotki v celotni Indiji) ter zagotoviti dostop do temeljne prehrane, zdravstvene oskrbe in izobrazbe za vse svoje državljanke in državljane. Kultura industrijskega kapitalizma, ki sicer hinavsko izraža podporo tem vrednotam, je dejansko glavna sila, ki jih uničuje po vsem svetu.

Moderni koncept razvoja je bil izdelan po drugi svetovni vojni na gospodarskem vrhu v Bretton Woods. V skladu s tem konceptom sta bila ustanovljena

¹ Trainer (1989: 9).

Mednarodni denarni sklad (International Monetary Fund – IMF) in Svetovna banka (World Bank – WB), in sicer za financiranje ponovne izgradnje Evrope po drugi svetovni vojni. Delovali sta v okolju, v katerem so bile podane temeljne predpostavke kapitalizma. To, da je bil od takrat naprej ta model razglaševan kot univerzalna pot razvoja, kaže na temeljno nerazumevanje narave kultur “tretjega” in “četrtga” sveta ter na aroganco Zahoda. Zanimivo je omeniti, da so se kljub 50-letnemu razvoju tega tipa revščina, lakota, ekološke katastrofe in prepad med bogatimi in revnimi skoraj eksponentno povečevali. Na podlagi teh dejstev lahko ugotovimo, da gre za temeljno napako v konceptih, ki so osnova tega modela.

Ti kvalitativni vidiki življenja, na katerih bi morale temeljiti vsakršne smiselne oblike razvoja, bi morali vsebovati tudi ekonomski vidik, vendar pa kvaliteta ne sme biti podrejena ekonomiji. Ravno nasprotno: če naj pride do pristnega razvoja, se mora ekonomija vrniti pod nadzor družbe, kot je bilo večino časa človekovega obstoja na planetu. Ta pogled podpira perspektiva ekonomske antropologije, najvidneje v delu Karla Polanyija.² Socialna ekologija Muraya Bookchina ta proces definira kot ustvarjanje moralne ekonomije. Moralna ekonomija na gospodarske aktivnosti ne gleda le kot način oskrbe ljudi z materialnimi sredstvi za življenje, pač pa tudi kot način ustvarjanja emocionalnih vezi med ljudmi in njihovo skupnostjo.

Tisto, kar se danes izdaja za razvoj, ima velikokrat prav nasproten učinek. Modernizacija slabi skupnosti in sili ljudi na trg, kjer izgubijo identiteto kot edinstveni posamezniki in so degradirani v brezizrazen proletariat. Dobro dokumentirani rezultati “zelene revolucije” v kmetijstvu predstavljajo zgovoren primer tega nadvse problematičnega procesa. Moralna ekonomija je najbrž edina alternativa tej destruktivni dinamiki. Razvoj bi moral biti osredotočen na ohranjanje, ustvarjanje ali krepitev skupnosti in aktivne vloge njenih pripadnikov. To je zaporedje pogojev za razrešitev naše ekološke krize. Empowerment ljudi je pravi cilj vsakega pristnega procesa razvoja. Socialna ekologija zahteva prednost socialnih in kulturnih kriterijev pred ekonomskimi. To je revolucionaren pogled, ki odpravo vseh razmerij, osnovanih na hierarhiji in gospodovanju, razume kot bistven del razvojnega procesa in kot izhodišče reharmonizacije človekovih razmerij z naravo. Ta perspektiva v temelju odklanja institucije države in transnacionalne korporacije, ki so glavni nosilci razvoja po obstoječem modelu.

Vsak pristop, ki ne vsebuje te temeljne kritike, celo “alternativni” modeli, kot so “trajnostni” razvoj, “trgovanje, ne pomoč” (“trade not aid”), “zelen” ali “skrben” kapitalizem, lahko vodi le v nadaljnje pehanje ljudi v bedo, revščino,

² Glej Polanyijeve deli (1944, 1968).

izkoriščanje, kulturno opustošenje in ekološko uničenje. Vse več je literature, ki povečuje te pristope, hkrati pa tudi tehtnih kritik.³ Kritika teh pristopov, ki jo je razvil Survival International, razkriva njihovo sebičnost in njihovo osnovanost na logiki, ki nikdar ne podvomi v prvenstvo trga. Dejstvo je, da tradicionalni modeli razvoja niti malo ne rešujejo teh tegob, pač pa so v veliki meri del problema. Če ne bomo zavrnila apriorizmov statističnih in korporacijskih okvirov, bo kapitalizem še naprej koloniziral in uničeval kulturno in ekološko raznovrstnost, ki je potrebna za zdrav planet.

Vandana Shiva⁴ opozarja, da “razvoj kot akumulacija kapitala in komercializacija ekonomije za ustvarjanje presežkov in dobičkov ne pomeni le reprodukcije določene oblike ustvarjanja bogastva, ampak tudi s tem povezanega ustvarjanja revščine in razlašanja.” Naš pogled na razvoj moramo spremeniti in najti prave alternative. Poskusi ustvarjanja “skrbnega kapitalizma” so bistromni nesmisel. Prav značaj globalnega trga uničuje tisto, kar bi morali biti cilji razvoja: spodbujanje enotnosti in raznovrstnosti s procesi, ki zagotavljajo ekonomsko varnost lokalnih skupnosti, kulturno preživetje in ekološko zdravje. Poskusi postuliranja kapitalizma in trga kot primernih sredstev za ustvarjanje takih razmer se gibljejo od skrajno naivnih do posebej cinčnih, na primer “trajnostni” razvoj, kot se pojavlja na svetovnem odru, je osredotočen na iskanje načinov za zagotavljanje trajnosti ekspanzije kapitalizma.

V poročilu komisije Združenih narodov pod vodstvom Gro Bruntland *Our Common Future* se pojem “trajnostni razvoj” nanaša prav na ta proces. Ekonomska sfera je tista, ki splošno določa pogoje razvoja. Lokalne in partikularne (posebne) potrebe se podredijo “globalni” perspektivi, ki na svet gleda kot na vrsto izmenljivih delov, ki so razporejeni v rubrike surovine, delovna sila in potencialni trgi. Homogenizacija razlik je razglašena za napreden proces. Univerzalizacija kulture kapitalizma (take, kot je) se smatra za neizogibno in zelo zaželeno. Coca Cola Redux!

MODERNIZACIJA

Problem modernizacije je vsebovan v zahodni, linearni predstavi o napredku, katere korenine so v surovem socialnodarwinističnem pogledu na človeško zgodovino, ki se je prvič pojavil v kanonu kulturne evolucije devetnajstega stoletja. Začetnik teh idej je Herbert Spencer, kasneje sta jih izpopolnjevala Maitland in Maine, v ZDA pa Lewis Henry Morgan. Ti shematični pogledi so vse človeške kulture razvrstili v hierarhijo, kjer je na vrhu Civilizacija (zahodnoev-

³ Glej Green Business (1990).

⁴ Shiva (1988).

ropska), vse druge oblike pa pod njo. Hierarhija značilno poteka od Divjaštva prek Barbarizma do Civilizacije, če uporabimo Morganove izraze. (Naj opozorim na to, da je bila Morganova shema, ki je razvita v *Ancient Society*, osnova za Marxovo in Engelsovo premišljanje o tem vprašanju, kar je eden od razlogov, zaradi katerih so bili “marksistični” pristopi k razvoju prav tako uničujoči kot kapitalistični.)

Takšno razmišljanje temelji na domnevi, da preostali svet ni uspel doseči enake ravni blaginje kot Sever zaradi inherentnih kulturnih pomanjkljivosti. Pod nami so zato, ker so njihove kulture manjvredne od naše. Na ta način postane “breme belca”, da ubogim divjakom in barbarom prinese prednosti civilizacije. V devetnajstem stoletju je to razmišljanje priskrbelo moralni temelj za najhujše kolonialistično in imperialistično nasilje, danes pa služi kot nevpražljiva predpostavka tradicionalnih pristopov k razvoju.

To seveda ne pomeni, da ljudje v “tretjem” in “četrtm” svetu ne želijo dostopa do moderne tehnologije in znanja, pač pa da navadno glede tega nimajo nobene izbire. Poleg tega so elementi modernosti, ki bi lahko imeli pozitiven učinek na njihovo kvaliteto življenja, navadno predstavljeni kot sestavni del paketa korenite “modernizacije”, ki uničuje tradicionalne kulture in ljudi sprevrača v proizvajalce in potrošnike, ki delujejo kot delčki globalnega trga. Tako kot je politično gospodovanje devetnajstega stoletja vodilo k zatiranju, smrti in uničenju, to uspeva tudi novemu kolonializmu Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke in multinacionalnih korporacij.

Pravzaprav je neokolonializem globalnih trgovalcev pogubnejši. V devetnajstem stoletju je bil imperij oblika zatiranja, ki je osnovala tanko prevleko izkoriščevalskih odnosov za pridobivanje surovin in delovne sile od ljudi, ki so bili še vedno obdani s svojimi edinstvenimi kulturami. V poznem dvajsetem stoletju smo priča izoriščanju, ki ne prežema le človekovih družbenih in ekonomskih odnosov, pač pa tudi njihovo zavest. Raznovrstnost edinstvenih kultur se uničuje in reducira na zbirko zamenljivih posameznih delavcev in potrošnikov, izoliranih, izkoriščanih in manipuliranih. Modernizacija se – pričakovano – izenačuje s homogenizacijo; v standardiziranem svetu se izdeluje standardizirane izdelke za vse bolj standardizirane potrošnike, ki svobodo zamenjujejo z možnostjo izbiranja med belim in roza toaletnim papirjem.

Iz perspektive socialne ekologije morajo pristni pristopi k razvoju poudarjati edinstvenost razvojne poti, ki natančno raziskuje potenciale vsake individualne kulture kot posebne bitnosti. To nikakor ni poziv k skrajnemu relativizmu, ki vsako kulturo nekritično obravnava po njenih lastnih kriterijih, temveč priznanje kompleksnosti in raznovrstnosti, ki sta temeljni značilnosti družbenih sistemov, ter proučevanje obeh v odnosu do niza kriterijev, izpeljanih iz naše

interpretacije teženj v naravni evoluciji, ki spodbujajo vedno večjo kompleksnost in raznovrstnost.⁵

Te težnje vključujejo enotnost v raznovrstnosti, nehierarhične odnose, vzajemnost, spontanost in ko-evolucijo. To so ključna načela, ki jih moramo upoštevati kot bistvena za proces razvoja, ki lahko pripomore k ustvarjanju ekološke družbe. Vsaka skupnost mora imeti prvo besedo pri lastnem razvoju. Odločitve o prilagajanju elementov modernosti morajo izvirati iz izjemno samozavednega procesa, ki ne tehta le neposrednih prednosti in tveganj, temveč tudi dolgoročne kulturne posledice vsake odločitve. Omenjena ekološka načela nam pomagajo ustvariti etični okvir, ki mora biti nujna sestavina vsakega pristnega pristopa k razvoju. Področje etike je tisto, ki bo omogočilo preseganje računovodskih metod, ki prevladujejo v večini mednarodnih razvojnih institucij. Kot pravi Ted Trainer v *Developed to Death*, to zahteva "moralno pot k razvoju".

Hegemonski položaj kulture kapitalizma spodkopava večino naporov za vzdrževanje samozavedne in selektivne države do modernizacije. Predstavlja se kot ponudba "vzemi ali pusti". Če kakšna država dvomi v recepte za prestrukturiranje gospodarske in razvojne politike po nareku Mednarodnega denarnega sklada, bo kaj hitro izgubila vire kreditov in kapitala. S padcem komunizma protisile, ki jo je nekdaj predstavljala Sovjetska zveza, so splahnele tudi omejene možnosti, ki so bile nekdaj na razpolago "nerazvitim" državam. Moč, ki jo je rast mednarodnega zadolževanja dala Svetovni banki ter Mednarodnemu denarnemu skladu, je učinkovito napravila konec možnostim kreativnega pristopa k razvoju. Medtem ko si posamezne skupnosti morda prizadevajo za alternativne razvojne modele, pa se morajo nacionalne države razvijajočega se sveta uklanjati gospodstvu trga in plesati na vižo mednarodnega kapitala.

Primer odpora proti dominaciji Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke je Gvajana, kjer je vlada zavrnila program strukturnih uskladitev [Structural Adjustment Program], ki ga je vsiljeval Mednarodni denarni sklad, da bi ustvarila alternativo, ki bi uravnotežila poplačilo tujih dolgov (ki bi za odplačilo sedanje ravni dolga požrlo plačo vseh delavcev in delavk v Gvajani za naslednjih 10 let) z lastnimi potrebami Gvajane. Podobni programi se sedaj s pomočjo Bretton Woods Reform Organization International proučujejo v 15 drugih državah.

Inherentna napetost med trgom, ki poganja modernizacijo, ter ekološkim imperativom po obvarovanju biološke neokrnjenosti planeta pa vendar vsebuje potencial za kreativno rešitev. Na območjih, kjer je kapitalistični napad na okolje šele v začetni fazi, imajo ljudje možnost kritično analizirati izkušnjo raz-

⁵ Za obširno obravnavo osnov socialne ekologije glej Bookchin (1992).

vijajočega sveta, se učiti iz naše zapuščine ekološkega opustošenja in se zavestno odločiti, da ne bodo ponovili naših napak. Temeljna gonilna sila pri tem je, da so ljudje sposobni razviti samozavedanje, ki je potrebno za uspeh takega pristopa. Pritisk k odpiranju in vključevanju trgov v globalno gospodarstvo vse bolj postaja skoraj religiozna vnema. Globalni trg je postal sveti gral devetdesetih let in upor križarskim pohodom v njegovem imenu pomeni tvegati usodo, ki doleti nevernike: razkosanje ali smrt. Vendar pa tudi popuščanje neizbežno pelje k enakemu koncu.

PROCES *VERSUS* PROIZVOD

Tradicionalni modeli razvoja se ženejo za povečevanjem proizvodnje, kar povečuje bogastvo tistih, ki proizvodnjo upravljajo, ter teoretično omogoča, da drobtinice "kapljajo" na nižje ravni. Če morajo ljudje za povečevanje proizvodnje žrtvovati svojo svobodo, svoje zdravje in okolje, je to sprejemljivo, če vodi do povečane proizvodnje in rasti bruto družbenega proizvoda.

Socialna ekologija vidi razvoj kot procesno usmerjen, ne pa obseden s proizvodnjo, kot osredotočen ne na produkcijo, pač pa na reprodukcijo, na biološke procese, ki prenavljajo zemljo. Razvoj mora biti transformiran v takšen proces, ki bo vodil k povečevanju moči ošibelih sektorjev družbe, in k rasti samozavedanja o njihovi sposobnosti preusmerjanja smeri razvoja. Sam razvoj se mora redefinirati kot povečevanje moči skupnosti, da odprto določajo svojo lastno prihodnost, neodvisno od prisile Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke in drugih mednarodnih razvojnih institucij.

Kot je v šestdesetih pokazal André Gunder Frank, kapitalistični razvoj spodbuja odvisnost od dominantne kulture bogatih držav. Dokler bodo te določale pogoje, pod katerimi se bo (ali pa se ne bo) odvijal razvoj, so možnosti za procesno usmerjeno obliko razvoja, ki bi državam "tretjega sveta" omogočila izkoptati se iz odvisnosti, zares pičle.

Sedanja praksa razvoja se prvenstveno osredotoča na pridobivanje surovin, na ustvarjanje in izkoriščanje poceni delovne sile, ki ni organizirana v sindikate, in na kmetijsko pridelavo za izvoz v bogatejše države. Z drugimi besedami, proizvodno usmerjen pristop k razvoju je skoraj izključno prilagojen proizvodnji za porabo bogatih držav in ozke elite "tretjega sveta". Ironično v državah, kot sta Mehika in Gvatemala, ki sta obe veliki izvoznici kmetijskih proizvodov, še vedno precejšen del prebivalstva trpi podhranjenost in lakoto. Vse večje zavedanje teh dejstev je v obeh državah privedlo do uporov. Zapatistična vstaja v Mehiki se je osredotočila na temeljno vprašanje uničujočih posledic Severnoameriškega sporazuma o svobodni trgovini [North American Free Trade Agreement – NAFTA].

Rastoča globalizacija proizvodnje, ideologija svobodne trgovine sporazumov NAFTA in GATT [General Agreement on Tariffs and Trade – GATT] lahko le pospešujejo pehanje revnih v bedo.

Grassroots lokalizirani pristopi razvoja, kot jih predlaga socialna ekologija, se najprej osredotočajo na zagotavljanje hrane ljudem v državah v razvoju. Razvoj mora biti tako proces izobraževanja kot tudi gradnje infrastrukture. To spodbuja razvijanje produktivnih možnosti v vsakem prostoru v soglasju s specifičnimi razmerami v njem. To je organski proces, ki omogoča, da ljudje sami definirajo lastno prihodnost, ne pa, da jim jo določa trg.

To je notranji proces, ki izhaja iz skupnosti, ne pa proces, ki bi jim bil vsiljen od zunaj. Sedanji razvoj na Jugu večinoma poganja dolg. Mednarodne institucije moč, ki izhaja iz ogromnega zunanjega dolga, uporabljajo za prestrukturiranje socialnih politik in političnih prioritet držav dolžnic za zadovoljitev potreb mednarodnega kapitalizma. “Šok terapija” programov strukturnih uskladitev Mednarodnega denarnega sklada je na Jugu opustošila državo za državo. Ti programi so bili pogosto povezani z desničarskimi režimi, a so tudi “naprednejše” vlade učinkovito prisilili v redefiniranje prioritet. Dober primer za to je Manleyeva vlada na Jamajki.

Pristop socialne ekologije k razvoju proces pričenja na ravni vsakdanjega življenja navadnih ljudi in dela s skupnostmi na lokalni ravni, in sicer v projektih, ki so jih sami določili v prepričanju, da bodo izboljšali njihovo kvaliteto življenja. Prioritete regionalnega in nacionalnega razvoja nato izhajajo iz lokalnih usmeritev. To dinamiko podpira proces združevanja zvez, v katerem so zadeve vsake lokalne skupnosti zastopane na regionalni in državni ravni, kar dopušča ustvarjanje usklajene strategije razvoja od spodaj navzgor, ki odseva zahteve množice prebivalstva, ne pa le elit.

Morda je najbolj radikalno izhodišče pristopa socialne ekologije k razvoju zavrnitev trga kot smiselnega mehanizma za spodbujanje in pospeševanje razvoja. Pravzaprav je trg postavljen v neposredno opozicijo ciljem pravega razvoja. Trg zahteva privrženost modelu, ki predvideva zmagovalce in poražence, ustvarja odvisnost od zunajih virov financiranja, tehnologije in strokovnega znanja, slabi lokalno z dajanjem prednosti brezosebim gospodarskim silam, na naravo gleda kot na “vir”, ki je kot nalašč za izkoriščanje, predpostavlja univerzalno merilo bogastva po vzoru Zahoda, ki bi imel, če bi bil kdaj dosežen (kar je iz ekološke perspektive nemogoče), za posledico homogenizacijo kultur in ekosistemov sveta. Spoznati moramo, da so temeljne spemembe v vzorcih proizvodnje in potrošnje na Severu pogoj za razvoj Juga.

Asimilacija različnih kultur planeta je analogna izgubi biološke raznovrstnosti, ki jo napoveduje sedanja praksa razvoja. Samo v aktivnem odporu temu

dominantnemu modelu in v ustvarjanju realnih alternativ izven okvira globalnega trga obstaja upanje za pristen razvoj ljudi na planetu, razvijanje potencialov, ki bi nam lahko omogočili, da dosežemo globlji temelj človeštva, ki je vkoreninjen v raznolikem življenju različnih ljudi in kultur in je hkrati resnično univerzalen v svoji etični drži in praksi.

LITERATURA

- Bookchin, Murray (1992): *Philosophy of Social Ecology*. Montreal: Black Rose Books.
Green Business (1990): *Hope or Hoax Philadelphia*. New Society Press.
Polanyi, Karl (1944): *The Great Transformation*. Boston: Beacon Press.
Polanyi, Karl (1968): *Primitive, Archaic and Modern Economies: Essays of Karl Polanyi*. Boston: Beacon Press.
Shiva, Vandana (1988): *Staying Alive: Women, Ecology and Development*. London: Zed Books.
Trainer, Ted (1989): *Developed to Death*. London: Green Print, str. 9.

Prevedla Marta Gregorčič